

Csapodi Csaba: A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának ősnymtatvány-gyűjteménye. Bp. 1967. MTA Könyvtára. 34 1. (MTA Könyvtárának Közleményei, 53.)

Csapodi Csaba kis munkája az 50-es évek második felében új életre támadt hazai ősnymtatvány-kutatás egyik jelentős sikeréről, az MTA ősnymtatvány-tárának teljes rendezéséről ad hírt, sajnos elég rövidre szabott történeti ismertetés keretében. A gyűjtemény sorsában a magyar tudományos élet alakulása tükröződik. A gyarapítók között az ismert neveknek kívül – Teleki László és József, Kresznerics Ferenc, Sándor István, Jancsó Imre, Pulszky Ferenc, Ráth György, Vigyázó Ferenc – szép számban bukkanunk olyanokra is, melyek ebben az összefüggésben eddig kevéssé szerepeltek: Kemény József, Érdy János, Teleki Domokos, Madách Imre, Barta Antal, Katona Lajos stb., stb. (Talán nem is lenne haszontalan megvizsgálni, mi rejlik az irodalomtörténet számára egy-egy ilyen adalék mögött. Madách 1862-ben ajándékozott egy kolligátumot az őt meglátogató Kubinyi Ferenc és Rómer Flóris útján az Akadémiának; a Kemény József birtokában volt Pomerium egyik lapján magyar nyelvemlék olvasható 1499-ből.) A gyűjtemény kialakulásának története ezek szerint márcsak azért is figyelmet érdemel, mert egy egészen sajátos és igen gyéren hasznosított nézőpontból enged bepillantást az utolsó 150 év kulturális viszonyaiba, jellemezvén azt részben a spontaneitással, a tudományos értékek elhanyagolásával, részben egyesek jóindulatú erőfeszítéseivel, ami azonban korántsem kárpótolhatta intellektuális életünket a rendszeres állami támogatás hiányáért. Majd a felbecsülhetetlen háborús károk lassítják az amúgy is csak dőcögő fejlődést. Végre 1954-től nyílt lehetőség – először az Akadémia fennállása óta – arra, hogy a meglevő anyag szakszerű rendezéséhez hozzákezdjenek, s az idők folyamán innen-onnan összekerült gyűjteményt tervszerűen továbbfejlessék.

Nem kívánunk itt az egyes – önmagukban rendkívül becses, sokszor éppen magyar nyelvi, irodalmi, történelmi szempontból felmérhetetlenül értékes – darabokkal foglalkozni, egyrészt, mivel az országos ősnymtatvány-katalógus megjelenése előtt ez a szerzőnek sem volt célja, másrészt mert ismertetésük túllépné lehetőségeink határát, harmadrészt pedig azért, mert véleményünk szerint az efféle gyűjtemények értékét nem annyira a bennük található művek egyedi értéke, mint inkább az állomány egésze szabja meg. Éppen csak megemlítjük a magyar vonatkozásai révén amúgy is jól ismert Ráth- és Vigyázó-hagyatékot, a nyolc unikumot, a Constitutiones regni Hungariae

(Lipcse 1488) egyetlen majdnem teljes példányát, a legújabb beszerzésből egy kötetet Celtis Konrád hajdani könyvtárából, s azt a tényt, hogy a több mint 1100 művet számláló bibliotéka anyagának harmadrésze történelmi, irodalmi, filológiai, földrajzi jellegű művekből áll. Mondanunk sem kell, micsoda érték ez, különösen a régi irodalommal foglalkozók számára, hiszen a szövegek tekintélyes része azóta sem jelent meg. Egy kötet Ratzenberger címerét viseli, egy másikat a körmöcbányai Paulus Schaidler emendált 1493-ban.

A kiegészítésül bemutatott néhány faksimile között irodalomtörténeti csemege Alexander Cortesius Mátyás-laudatiójának egy lapja, s egy Temesvári Pelbárt-kiadás magyar bejegyzése (kár, hogy elolvasni alig lehet).

S ezen kívül még valami, ami a füzetből kimaradt. Ennek a kincstárnak a rendezése, a kutatás számára való megnyitása, holt értékeinek életre keltése nagyjában-egészében éppen a szerzőnek köszönhető, aki soraival ekképpen saját önéletrajzának egy nem is jelentéktelen töredékét tette közzé.

Kulcsár Péter

Lukács, Ladislaus: Documenta Romana Historiae Societatis Jesu in regnis olim Corona Hungarica Unifitis. III. 1581—1586. Romae, 1967. Pont. Univ. Gregoriana. 696 p.

Folyóiratunk előbbi számaiban ismertettük a jezsuita rend római levéltára (ARSI) okleveleinek I—II. kötetét.

Jelen harmadik könyv sajtó alá rendezését az eddigiektől eltérően egyedül Lukács László végezte. Kiadványának 328 oklevélből 162 eddig kiadatlan, a többi 166 már különböző kiadókknál megjelent. A kötet anyagát rendtagok, rendi előljárók, legfőbb egyházi és világi vezetők írják. Mintegy 35 rendtag tiznél kevesebb levele, Szántó, Leleszi, Wujek tíz körüli írása, Báthory István húsz, Claudius Acquaviva generális huszonegy, Joannes Paulus Campano lengyel provinciális ötvenegy, és az ebben az időben legfontosabb szervező munkát végző Antonius Possevino ötvennyolc levele lát napvilágot e harmadik kötetben.

Az adatsorból látható Erdély politikai és vallási helyzete az 1581—1586 közötti években. Nyilvánvalóvá válik a jezsuita rend története Magyarország keleti részében, főként a rend a) kolozsvári kollégiuma, b) gyulafehérvári háza és az ahhoz tartozó kollégium, c) nagyváradi háza és d) további jezsuita kollégiumainak alapítása Magyarországon. Antonius Possevino magyarországi működése, nevelői tevékenysége határozott hangsúlyt kap és a többi szereplő